

Judith Herzberg  
VORMEN VAN GEKTE

De Harmonie, 2019  
48 pagina's, € 17,50

## Radicaal alledaags

De eerste bundel van Judith Herzberg sinds *111 Hopla's* (2014) heet *Vormen van gekte* en is relatief dun. Dat is bij een dichter als Herzberg natuurlijk jammer, ook al omdat een niet gering aantal van het geringe aantal pagina's wordt bezet door korte gedichten die een beetje niemendallerg overkomen. Ter illustratie citeer ik het gedicht 'Juli 2019' in zijn geheel:

Ik dank god  
op mijn natte knietjes  
dat het weer  
eens regent

Tegelijk is Herzberg ook zo'n dichter waarbij er dikwijls in een enkele afbreking een hele wereld kan worden uitgedrukt. De jury van de Prijs der Nederlandse Letteren (die ze in 2018 won) vergeleek haar oeuvre (terecht, volgens mij) met dat van Nobelprijswinnares Wisława Szymborska: inderdaad ook een dichter die erom bekend stond ogenschijnlijk eenvoudige gedichten te schrijven, die onvermoede diepten aanboren. Met haar gedichten toont de Zestiger Herzberg bovendien dat die diepten zich dikwijls laten zien in het banale, het alledaagse.

In dat verband is de titel van de bundel, *Vormen van gekte*, interessant, want gekte is per definitie niet alledaags. Hoewel... Het titelgedicht is een opsomming van de verschillende vormen van gekte, die eigenlijk niet zo erg 'gek' zijn:

rijden is een vorm van gekte  
stilstaan ook

liefde is een vorm van gekte  
een verzameling beginnen is een vorm van gekte

praten tegen poezen is een vorm van gekte  
tegen leguanen ook

trouwen is een vorm van gekte  
wantrouw ook

Als dat allemaal gekte is, kun je je afvragen wat dan 'normaal' is. Het gedicht staat niet voor niets bijna aan het slot van de bundel, zo fungeert het feitelijk als een conclusie. De gedichten, veelal geschreven vanuit een personage, drukken van zichzelf 'vormen van gekte' uit. Vaak doen die gektes radicaal alledaags aan, zoals bijvoorbeeld 'Juli 2019', of het openingsgedicht 'Terwijl' ('Terwijl je doet doet/ stapelt zich/ genadeloos/ het ongedane'). Maar door haar vakmanschap, de inzet van haast onmerkbare stijlelementen, weet Herzberg de regels bijna ongemerkt uit het lood te slaan. Ze wekken wel de indruk langs de neus weg te zijn opgeschreven, of (als 'ready-mades') te zijn overgeschreven, maar ze zijn vaak bij nadere beschouwing veel geraffineerder dan die eerste indruk deed vermoeden. Zo worden er woorden uit de 'allegaagse' zin weggelaten, er worden onverwachte gedachtesprongen gemaakt, er wordt in één beweging van observatie naar uit-

roep overgeschakeld, etc. Herzberg versterkt op deze manier feitelijk de 'allegaagse' van haar poëzie, want juist daar, in die alledaagse uitingen, is de coherentie vaak ver te zoeken.

Maar juist als je denkt de formule van *Vormen van gekte* te doorzien, zit er ineens een 'echt' waanzinnige stem tussen: die van 'De vrouw die een voor een haar baby'tjes ombracht'. Het valt nauwelijks op, want de toon verschilt niet zo veel van bijvoorbeeld de vrouw die iets in haar rugzak zoekt. Het is een volkomen coherent relaas, waarbij de vrouw weliswaar geen reden geeft voor haar gruweldaden, maar wel onder woorden brengt welke sensatie haar bewoog. Ze gooit er zelfs een bijna filosofische bespiegeling tegenaan:

Er ging steeds wel een tijdje  
overheen maar mij lijkt het  
nu ik er nog eens goed bij stilsta  
eigenlijk steeds één. Eén  
en dezelfde elke keer.

Vergelijk dat eens met de vrouw die iets in haar rugzak zoekt:

Waar is —  
O nee dat heb  
hé daar  
maar wacht —  
o die  
die was  
verdomme dat  
o hier nee, toch  
wat stom

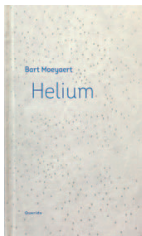
Wie van de twee is 'gek'?

In veel opzichten is *Vormen van gekte* de bundel van Judith Herzberg 'die je wist dat zou komen'. Liefhebbers van haar werk kunnen hun hart aan deze bundel ophalen, want hij bevat alle kwaliteiten van haar eerdere werk: het parlando, het raffinement, de filosofie, de humor. Maar het is ook, veel méér dan haar eerdere bundels, een geheel. Daarmee bedoel ik dat er veel gedichten in staan die alleen werken in de context van de rest. Ik heb me het hoofd gebroken over de vraag van deze volkomen banaal zinnetje als het aan het begin van deze recensie geciteerde 'Juli 2019' doet in een bundel van een winnaars van de P.C. Hoofdprijs. Is het een soort statement over klimaatverandering?

Het antwoord is volgens mij dat het zinnetje lading krijgt als 'vorm van gekte'. Het gedicht met die titel is een opsomming van gektes die in het dagelijks leven niet als zodanig worden beschouwd. Het leven van alledag is een vorm van gekte. De bundel als geheel doet hetzelfde, en de respectievelijke gektes worden een glijdende schaal. Er loopt kortom een directe lijn van het korte gedicht over het weer afgelopen zomer naar het gedicht over de gevaarlijke gek die haar baby's doodt. Daarmee is *Vormen van gekte*, bij alle humor, een huiveringwekkend pessimistische bundel.

EDWIN FAGEL

Publiceerde vier bundels bij uitgeverij Nieuw Amsterdam, het meest recent verscheen *het exotische landschap in* (2018).



Bart Moeyaert  
HELIUM

Querido, 2019  
44 pagina's, € 15,-

## Woorden oplaten

Het zijn goede tijden voor Bart Moeyaert. Begin dit jaar kreeg hij de Astrid Lindgren Memorial Award toegekend – de Nobelprijs voor Kinderliteratuur – zijn boek *Tegenwoordig heet iedereen Sorry* werd genomineerd voor de Woutertje Pieterseprijs 2019 en nu is daar *Helium*, zijn derde (of tweede, daarover later meer) poëziebundel voor volwassenen.

Wat betreft boekverzorging, wederom in handen van Tessa van der Waals, past *Helium* mooi in het rijtje eerdere bundels *Verzamel de Liefde* (2003) en *Gedichten voor Gelukkig Mensen* (2008). Een slanke bundel, 44 pagina's, met een stevig ruggetje. Een effen omslag met kleine glimmertjes. We mogen een boek dan wel niet op zijn omslag beoordelen, maar het oog wil ook wat, en het oog is tevreden.

Dan de inhoud. Moeyaerts taal is dichtbij en vertrouwd, raakt, is bedrieglijk simpel maar weet te verrassen. Bekende beelden passeren de revue zoals het bed en de ware liefde in de keuken. Nieuw zijn de aftakelende, vergeetachtige ouders. Met deze thematiek heeft *Helium* wat meer gewicht en diversiteit aan perspectief dan zijn voorgangers. In het prachtige

gedicht 'Houvast' draait Moeyaert de rollen om:

Ze verlaten ons huis.  
Eerst hij, daarna zij.  
(...) Mijn moeder ziet het  
winter worden, terwijl  
mijn vader al een jaar  
de sneeuw trotsereert.  
Hun kamers missen  
licht. Het is onzeker  
of de ochtend voor  
de avond komt.

De uitgever zegt over *Helium*: 'De jeugd, een liefde, de vitaliteit van ouders: alles is vluchtig, alles vervliegt. De tijd is ongrijpbaar – en toch doet Bart Moeyaert een poging hem in taal te vangen.' Ik zou daaraan willen toevoegen: en hem daarna weer te laten gaan. Het letterlijke zwaartepunt in deze bundel ligt bij het verglijden van de tijd, bij vergankelijkheid. Het is de vraag of Moeyaert dit gewicht wel in zijn poëzie wil hebben:

Gelukkig zullen we  
de stenen keien kiezels  
die je tot hertoe hebt verlegd  
vandaag niet tellen  
en laat ons hopen  
dat ook niemand vraagt  
al dat gewicht te tillen.

Dus daarom *Helium*. Aan het eind van het titelgedicht, het laatste van de bundel, laat de dichter zijn woorden op: 'Sommige vaders sterven langzaam. (...) Als rook erboven werd hij een gedachte./ Je kunt hier weinig anders doen/ dan zijn, een tijd graag zien// en daarna op z'n zachtst verdwijnen.'

De laatste regel staat alleen op de laatste, verder lege bladzijde.

Waarom is *Helium* poëzie voor volwassenen en niet voor kinderen? Afgezien van sommige thema's waar kinderen hopelijk niets mee hebben, zoals het wonder van goede koffie en dementerende ouders, is het verschil met Moeyaerts kinderpoëzie kleiner dan je zou (willen) vermoeden. De bundel *Verzamel de Liefde* werd oorspronkelijk in de markt gezet met de Nederlandse Uniforme Rubrieksindeling (NUR) code 294: *Poëzie voor kinderen 15 jaar en ouder*. Bij herdruk een paar jaar later kreeg hij er twaalf punten bij en

voer door onder code 306: *Poëzie*. Komrij nam drie gedichten uit *Verzamel de Liefde* op in zijn bloemlezing *Nederlandse kinderpoëzie in 1000 en enige gedichten*. Enkele gedichten ('Blootsvoets' en 'Genoeg') uit *Helium* kun je zelfs terugvinden in de verzamelde verhalen en kindergedichten van Moeyaert *Jij en Ik en Alle Andere Kinderen* (2013). Het enige verschil is dat de gedichten in de grote-mensen-editie keurig links zijn uitgelijnd in plaats van gecentreerd. Kennelijk zijn volwassenen rechtlijniiger.

Vinden we de overlap erg? Komrij zegt hierover, in het artikel 'Is kinderpoëzie ook poëzie?' (*Awater*, najaar 2008): 'Ik vind het onderscheid tussen kinderpoëzie en volwassenpoëzie eerlijk gezegd een beetje flauwekul en een beetje gezocht, echt passend bij een mentaliteit van genre-indeling en etikettenplakkerij. Een onderscheid dat de boekhouder maakt, maar dat poëzie zelf niet. De kinderpoëzie maakt deel uit van de grotere poëzie, zoals het kind binnen de mens zit. Maar bij sommige mensen zijn na hun kinderjaren hele stukken uit hun hersens gevallen en daar is niet tegenop te boksen.' Eens.

ANNE TER BEEK

Eigenaar van poëzieboekwinkel INDEX Poetry Books.